

Ю. В. Норчук

здобувач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,

кафедра спеціальної та диференціальної психології

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СУДДІВ З РІЗНИМ ДОСВІДОМ РОБОТИ

Стаття спрямована на виявлення психологічних особливостей структури життєвої перспективи у суддів з різним досвідом роботи: до 5 років та від 5 і більше років перебування в професії. Різний досвід роботи (але загальна часова планка для всіх представників суддівської професії) може специфічно визначати змістовні параметри життєвих перспектив суддів і виступати їх зовнішньою детермінантою, та, разом з особистісними особливостями як детермінантою внутрішньою, утворювати неповторні індивідуальні відмінності в життєвих перспективах суддів.

Ключові слова: життєва перспектива судді, показники життєвих перспектив, спектр життєвих перспектив

На першому етапі дослідження ми аналізували відмінності в ступені вираженості окремих змістовних параметрів життєвої перспективи у суддів з різним досвідом роботи. За *t*-критерієм Стьюдента статистично значущі відмінності виявлені між однойменними показниками перспективи саморозвитку та самовдосконалення ($p \leq 0,05$) та перспективи зміцнення і підтримки здоров'я ($p \leq 0,05$), причому значення обох показників вище в групі суддів з досвідом роботи до 5 років.

Між рештою показників статистично значущих відмінностей в підвибірках не виявлено, що свідчить про те, що ступінь вираженості більшості змістовних параметрів життєвих перспектив не диференціюється залежно від досвіду роботи. Отримані дані показують, що представники суддівського корпусу з досвідом роботи від 5 років та більше, не виявляють відставання від суддів з досвідом роботи до 5 років

Наступний етап дослідження життєвих перспектив суддів з різним досвідом роботи був присвячений порівняльному аналізу загальних систем життєвих перспектив суддів у виділених групах

У групі суддів, які мають досвід роботи до 5 років, нами виявлені наступні системи:

1) монообразні: — з домінуванням перспективи пізнавальної діяльності і професійної кар'єри; — з домінуванням перспективи відносно друзів і товаришів; — з домінуванням перспективи саморозвитку і самовдосконалення; — з домінуванням перспективи створення сім'ї; — з домінуванням перспективи зміцнення і підтримки здоров'я;

2) поліобразні: — з домінуванням соціально-кар'єрного локуса; — з домінуванням соціально-комунікативного локуса; — з домінуванням осо-

бистісного локуса; - з домінуванням суспільно-громадського та екзистенціального локуса; — з домінуванням біологічного локуса.

У групі суддів, які мають досвід роботи від 5 років та більше, нами виявлені наступні системи:

1) монообразні: — з домінуванням перспективи пізнавальної діяльності та професійної кар'єри; — з домінуванням перспективи зміцнення і підтримки здоров'я (ПЗЗ); — з домінуванням перспективи захоплень і хобі; — з домінуванням перспективи широкого соціального життя (суспільно-політичного, культурного); - з домінуванням перспективи прихильності і любові;

2) поліобразні: — з домінуванням соціально-кар'єрного локуса; - з домінуванням соціально-комунікативного локуса; з домінуванням особистісного локуса.

Загальною для суддів обох груп є поширеність монообразних структур життєвих перспектив з домінуванням перспективи пізнавальної діяльності і професійної кар'єри, причому в групі суддів з досвідом роботи від 5 років та більше цей показник представлений більше. Загальною є також наявність монообразних систем життєвих перспектив з домінуванням перспективи зміцнення і підтримки здоров'я. Цей компонент зустрічається в обох групах з однаковою частотою. Типовою для всіх суддів незалежно від досвіду роботи є також поширеність поліобразних систем життєвих перспектив: з домінуванням соціально-кар'єрного локуса, соціально-комунікативного локуса та особистісного локуса. Слід зазначити, що в групі суддів з досвідом роботи до 5 років число осіб, орієнтованих в перспективі на самореалізацію в професійній діяльності і в сімейному житті, значно вище, ніж в групі досліджуваних, які мають стаж роботи від 5 років та більше.. Відмінностей в частоті систем життєвих перспектив з домінуванням соціально-комунікативного локуса і особистісного локуса між підвбірками суддів не виявлено.

Разом з тим наголошується і певні особливості, властиві кожній з груп суддів, які відрізняються досвідом роботи. Це проявляється в тому, що низка систем життєвих перспектив зустрічається тільки в одній з груп, що і є специфічним для неї. Так, в групі суддів, які мають досвід роботи до 5 років, виділяються особистості:

1) з монообразними системами життєвих перспектив, що характеризуються вираженням домінуванням одного із змістовних параметрів — перспективи створення сім'ї, перспективи відносно друзів і товаришів, перспективи саморозвитку і самовдосконалення;

2) з поліобразними системами життєвих перспектив, що характеризуються домінуванням низки змістовних параметрів, а саме, суспільно-екзистенціального та біологічного локусу життєвих перспектив.

Такі системи не виявлені серед суддів, які мають досвід роботи від 5 років та більше. В той же час в даній групі зустрічаються досліджувані з монообразними системами життєвих перспектив з домінуванням перспективи захоплень і хобі, перспективи прихильності і любові, перспективи широкого соціального життя (суспільно-політичного, культурного).

Аналіз відмінностей у формальних показниках життєвої перспективи суддів, які входять у групи за критерієм наявності професійного досвіду, показав, що загальний показник життєвої перспективи досягає високого рівня в групі суддів з досвідом роботи до 5 років (у 6,9 %), а в групі суддів з досвідом від 5 років та більше, — у 11,11 % досліджуваних.

Низький рівень загального показника життєвої перспективи в групі суддів з досвідом роботи до 5 років діагностованою 4,34 %, а в групі суддів з досвідом від 5 років та більше — у 4,4 % досліджуваних. Показник широти системи життєвих перспектив також значно варіює в досліджуваних групах. Високий рівень даного показника в групі суддів з досвідом роботи до 5 років реєструється у 62 %, а в групі суддів з досвідом від 5 років та більше — у 40 % респондентів. Низький рівень даного показника, що свідчить про вузькість системи життєвих перспектив, тобто про вибір суддями мінімального спектру перспектив, в групі суддів з досвідом роботи до 5 років зустрічається у 7,8 %, а в групі суддів з досвідом від 5 років та більше — у 11 % досліджуваних.

Це свідчить про те, що вищий ступінь чіткості в побудові перспектив власного життя характерна для суддів з досвідом від 5 років та більше, що указує на високий рівень особистісної зрілості представників цієї групи. Крім того, ця група суддів характеризується неоднорідністю відносно широти життєвої перспектив. В даній групі виявлено осіб, що припускають багатоаспектне функціонування і самореалізацію, та осіб, зосереджених на одній стороні життя, які вибудовують життєву перспективу саме відносно цієї сторони. У цьому сенсі група суддів з досвідом роботи до 5 років характеризується більш аморфною життєвою перспективою, що, очевидно, є результатом недостатнього професійного досвіду.

Отже, проведений аналіз дозволив виявити специфіку систем життєвих перспектив представників суддівського корпусу з різним досвідом роботи, яка виявляється у виборі сторін життя, відносно яких судді розглядають свої перспективи, в способі організації і побудови систем життєвої перспективи і ступеня її зрілості. Отримані результати підтвердили наше припущення щодо впливу досвіду роботи представників суддівського корпусу на формальні і змістовні параметри життєвих перспектив досліджуваної вибірки.

На основі проведеного емпіричного дослідження нами були зроблені психологічні портрети суддів, що мають однакові системи життєвих перспектив.

Вище було відмічено, що для обох груп суддів характерною є поширеність монообразних систем життєвих перспектив з домінуванням перспективи пізнавальної діяльності і професійної кар'єри та поліобразних з домінуванням соціально-кар'єрного та соціально-комунікативного локуса, що, на нашу думку, відображає специфіку професії. Цей факт указує на схожість підвибірок, що вивчаються нами. Водночас, виявлена наявність статистично значущих відмінностей (за t — критерієм Стьюдента) між однойменними показниками, що знайшло своє відображення у наведених нижче психологічних портретах.

Так, аналіз даних в групах суддів, які характеризуються домінуванням перспективи зміцнення здоров'я, також можна куласти психологічні портрети, які різняться між собою.

Судді з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи до 5 років, характеризуються дипломатичністю, проникливістю, обачливістю (N^+). Їм властива суворість, розсудливість, практичність (I^-), соціальна сміливість, нечутливість до загрози (H^+), сумлінність, відповідальність, обов'язковість (G^+). Вони відрізняються загальною інтернальністю, яка виявляється особливо у виробничій сфері і в області невдач. Вони характеризуються низькою експресивністю, низькою саморегуляцією, низькою емпатією.

Судді з домінуванням перспективи зміцнення здоров'я, які мають досвід роботи до 5 років, є мрійниками, ідеалістами з багатою уявою (M^+), причому їм властива підозрливість і внутрішня напруга (L^+).

Отже, увага до питань свого здоров'я в майбутньому у суддів, які мають досвід роботи до 5 років, пов'язана, на наш погляд, з прагматичним відношенням до життя, коли міцне здоров'я суттєво визначає можливості досягнення успіху і матеріальних благ. Крім того, тема здоров'я часто виступає як засіб маніпулювання оточуючими, тому в даному випадку, значну роль відіграв соціальний стереотип.

Психологічний портрет суддів з досвідом роботи від 5 років та більше значних відмінностей та зв'язків не показав.

Порівняння груп суддів, які характеризуються системою життєвих перспектив з домінуванням перспективи пізнавальної діяльності і професійної кар'єри, які мають різний досвід роботи, показала наявність статистично значущих відмінностей між показниками CP ($p \leq 0,05$), $CP1$ ($p \leq 0,05$), $CP2$ ($p \leq 0,05$), Q_1 ($p \leq 0,01$).

Судді з даною системою життєвих перспектив, що мають досвід роботи до 5 років, характеризуються радикалізмом в поглядах, гнучкістю, різноманітністю інтелектуальних інтересів, прагненням бути добре інформованими (O_1^+), чутливістю до осуду і зауважень, ранимістю (O^+). Їм властива висока сумлінність, відповідальність, обов'язковість (G^+), сила «Я», реалістичність у відношенні до життя (C^+). Фактично, вони є екстерналами, особливо в області здоров'я, досягнень, виробничих відносин.

Судді, які мають досвід роботи від 5 років та більше, характеризуються життєвою перспективою з яскраво вираженою орієнтацією на пізнавальну діяльність і професійну кар'єру, поєднанням сили «Я» та реалістичності у відношенні до життя (C^+), сумлінністю, відповідальністю, обов'язковістю (G^+), соціальною сміливістю, нечутливістю до загрози та рішучістю (H^+). Вони мають екстернальний локус контролю, особливо в області виробничих відносин, невдач і здоров'я. Інтернальність наголошується у цих осіб тільки у сфері сімейних відносин. При цьому вони характеризуються низькою саморегуляцією (як зовнішньою, так і внутрішньою), недостатньою емпатією.

Отже, ми бачимо, що у досліджуваних суддів в даних групах загальними є такі риси, як сумлінність, реалістичність, відповідальність. На наш

погляд, саме ці особистісні риси дозволяють суб'єкту повністю реалізуватися в професійній діяльності, робити успішну кар'єру. Але у суддів, які мають досвід роботи до 5 років, життєві перспективи спрямовані на реалізацію в професійно-трудої сфері, пов'язані з наявними інтелектуальними інтересами і прагненням до творчого самовираження. У суддів з досвідом роботи від 5 років та більше основна спрямованість перспективи пізнавальної діяльності і професійної кар'єри пов'язана з прагненням до кращого життя, володарювання, що може супроводжуватися погіршенням взаємовідносин з оточуючими.

Порівняння результатів в групах суддів з різним досвідом роботи, які характеризуються поліобразними системами життєвих перспектив з домінуванням соціально-кар'єрного локуса показало наявність статистично значущі відмінності між показниками N ($p \leq 0,05$), Iв ($p \leq 0,05$), Iз ($p \leq 0,05$), CP ($p \leq 0,01$), CP1 ($p \leq 0,01$).

Судді з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи до 5 років, відрізняються високою самооцінкою (MD⁺), соціальною сміливістю, рішучістю (H⁺), силою «Я», реалістичністю відносно життя (C⁺), сумлінністю, відповідальністю, обов'язковістю (G⁺). Ці особи мають екстернальний локус контролю в області здоров'я і міжособистісних відносин та низьку експресивність.

Судді з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи від 5 років та більше, є доміантними, наполегливими, конфліктними (E⁺). Вони характеризуються сумлінністю, відповідальністю, обов'язковістю (G⁺), соціальною сміливістю, рішучістю, низькою чутливістю (H⁺), проникливістю, обачністю, хитрістю (N⁺). Інтернальний локус контролю у даних осіб виражений в області виробничих відносин, тоді як в області здоров'я і сімейних відносин вони є екстерналами. При цьому у них наголошується низький рівень саморегуляції.

Порівняння психологічних портретів суддів, у яких домінує соціально-кар'єрний локус життєвих перспектив показало, що в групі, яка має досвід роботи від 5 років та більше, орієнтація на кар'єру в професійній діяльності і сімейному житті більшою мірою пов'язана з прагненням влаштувати своє життя, зайняти відповідне високе соціальне положення, підпорядковувати собі інших людей. У суддів, які мають досвід роботи до 5 років, вибір означених векторів життєвої перспективи, вочевидь, обумовлений адаптивністю до нових умов існування, розумінням соціальних стандартів і вірою в свої сили, можливості.

Групи суддів, які мають різний досвід передування на посаді та характеризуються поліобразними системами життєвих перспектив з домінуванням чинника особистісного локуса життєвої перспективи, розрізняються за показниками E2 ($p \leq 0,05$), Em2 ($p \leq 0,05$), MD ($p \leq 0,05$), Q2 ($p \leq 0,05$), H ($p \leq 0,05$).

Судді з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи до 5 років, відрізняються такими рисами, як сумлінність, відповідальність, обов'язковість (G⁺), висока самооцінка (MD⁺), самодостатність, незалежність, самостійність (Q₂⁺). Вони є Інтерналами у сфері виробничих та міжособистісних відносин, в області невдач.

Судді з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи від 5 років та більше, характеризуються винахідливістю (F⁺), схильністю до переживання відчуття провини, чутливістю до осуду, ранимістю (O⁺), залежністю від групи, соціабельністю(Q2-), низькою самооцінкою (MD⁻). Вони є інтерналами в області досягнень, але у сфері виробничих відносин — екстерналами.

Порівняння результатів в групах суддів з різним досвідом роботи, які характеризуються поліобразними системами життєвих перспектив з домінуванням соціально-комунікативного локуса, виявлені статистично значущі відмінності за показниками H (p≤0,05), F (p≤0,01), G (p≤0,05), E2 (p≤0,05), Em (p≤0,05).

Для суддів з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи до 5 років, характерним є поєднання таких рис, як соціальна сміливість, рішучість (H⁺), сила «Я», реалістичність відносно життя (C⁺), сумлінність, відповідальність, обов'язковість (G⁺), висока самооцінка (MD⁺) та самоконтроль поведінки (Q₃⁺). Вони є екстерналами в області здоров'я, сімейних та міжособистісних відносин, але в області невдач у них діагностовано інтернальний локус контролю, що дозволяє стверджувати про наявність внутрішніх резервів щодо стрес-долаючої поведінки.

Для суддів з даною системою життєвих перспектив, які мають досвід роботи від 5 років та більше, характерні такі особистісні риси, як висока фрустрованість (Q₄⁺), радикалізм у поглядах, гнучкість мислення, різноманітність інтелектуальних інтересів, прагнення бути добре інформованим (Q1⁺), сила «Я», реалістичність у відношенні до життя (C⁺), домінантність, наполегливість, напористість (E⁺), товариськість, бадьорість, енеричність, винахідливість (F⁺). Ці досліджувані є екстерналами в області невдач і сімейних відносин, відрізняються низькою саморегуляцією і високою експресивністю.

Представлені результати показують, що концентрація в перспективі на питаннях взаємин з близькими людьми та друзями, прагнення вибудувати перспективу на тривалий період життя, у суддів, які мають різний досвід перебування на посаді, обумовлена різними психологічними особливостями. У суддів з досвідом роботи до 5 років такі особливості життєвих перспектив формуються на основі рис, пов'язаних з самоконтролем поведінки та високою самооцінкою, певним моральним кодексом, тобто рис, які допомагають встановлювати, вибудовувати та тривалий час підтримувати відносини з оточуючими. У суддів з досвідом роботи від 5 років та більше така специфіка життєвих перспектив обумовлена поєднанням рис соціабельної, енергетично привабливої особистості, що дозволяє привертати увагу оточуючих та, навіть, провокувати їх на контакти.

Література

1. Абульханова-Славская К. А.. Стратегия жизни /К. А. Абульханова-Славская. — М.: Мысль, 1999. — 299с.
2. Багрова Н. Д. Фактор времени в восприятии человеком / Н. Д. Багрова. — Л.:Наука, 1980. — 96 с.

3. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и ценностные ориентации личности /Е. И. Головаха//Психология личности в трудах отечественных психологов. «Питер», 2000. — С. 256–269.
4. Гинзбург М. Р. Личностное самоопределение как психологическая проблема /М. Р. Гинзбург//Вопросы психологии. — 1988. № 2. — С.36–41.
5. Кіреєва З. О. Особливості відображення часу в онтогенетичній свідомості / З. О. Кіреєва // Соціальна психологія. — 2009. — № 3 (35) — С.111- 125.
6. Левин К. Определение понятия «поле в данный момент» / К. Левин. — М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1980, с.131–145.

Ю. В. Норчук

соискатель

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
кафедра специальной и дифференциальной психологии

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СТРУКТУРЫ ЖИЗНЕННЫХ ПЕРСПЕКТИВ СУДЕЙ С РАЗНЫМ ОПЫТОМ РАБОТЫ

Резюме

Статья направлена на выявление психологических особенностей структуры жизненной перспективы у судей с разным опытом работы: до 5 лет и от 5 и больше лет пребывания в профессии. Разный опыт работы (но общая часовая планка для всех представителей судейской профессии) может специфически определять содержательные параметры жизненных перспектив судей и выступать их внешней детерминантой, и, вместе с личностными особенностями как детерминантой внутренней, образовывать неповторимые индивидуальные отличия в жизненных перспективах судей.

Ключевые слова: жизненная перспектива судьи, показатели жизненных перспектив, спектр жизненных перспектив

Y. V. Norchuk

Odessa national university of the name of I. I. Mechnikova
department of the special and differential psychology

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF STRUCTURE OF VITAL PROSPECTS OF JUDGES WITH DIFFERENT EXPERIENCE

Resume

Stattiya is directed on the exposure of psychological features of structure of vital prospect for judges with different experience: to 5 years and from 5 and more than years of stay in a profession. Different experience (but general sentinel slat for all of representatives of judge profession) can specifically determine the rich in content parameters of vital prospects of judges and come forward their external determinant, and, together with personality features as determinant internal, to form unique individual differences in the vital prospects of judges.

Key words: vital prospect of judge, indexes of vital prospects, spectrum of vital prospects